асоціації, що діють у людській психіці. Натомість форми вираження концепту «Кількість» через різні семантичні множники можуть відрізнятися залежно від словника певної мови. Здійснене зіставлення концептів quantity – кількість – количество виявляє різний обсяг і зміст їх складових елементів. У цьому розумінні складові концепту «Кількість» зберігаються в національній пам'яті в формах, залежних від мовного досвіду носіїв мови. Сукупність форм концепту певної мови може бути передана відповідною сукупністю в іншій мові.

Проведений логіко-філософський аналіз концепту «Кількість» дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Концепт – це зміст поняття, відокремлений від його конкретної мовної форми. Це уявна, абстрактна одиниця, яка існує як сукупність семантичних множників.

2. У системі мови концепт є закритою ієрархічною системою. В індивідуальному мовленні сукупність семантичних множників змінюється за кількісними й якісними характеристиками.

3. Глибинні ознаки концепту «Кількість» – відношення між реаліями зовнішього світу й подільність – є спільними для трьох аналізованих мов.

4. Системи семантичних множників досліджуваного концепту відрізняються залежно від словника певної мови, однак співвідносяться між собою.

Література

Апресян Ю.Д. О понятиях и методах структурной лексикологии / Проблемы структурной лингвистики. – М.: Издательство АН СССР, 1962. – С. 141-162. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / За ред. В.Т.Бусел – Київ, Ірпінь: Перун, 2004. (ВТССУМ) *Краткий словарь когнитивных терминов* / Под ред. Е.С. Кубряковой. – М.: Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – 200 с. (КСКТ). *Левицький В.В.* Семасиология. Винница: Нова Кныга, 2006. – 512 с. *Никитин М.В.* Основы лингвистической теории значения. – М.: Высшая школа, 1988. – 166 с. *Новейший философский словарь*. Мир энциклопедий. 3-е изд. / Под ред. А.А. Грицанова. – Минск.: Книжный Дом, 2003. – 1280 с. (НФС). *Ожегов С.И.* Словарь русского языка. 4-е изд., испр. и доп. – М., 1997. – 763с. *Перебийніс В.І., Муравицька М.П.* Мова як семіотична система / Філософські питання мовознавства. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 27-43. *Русский семантический словарь* (Опыт автоматического построения тезауруса: от понятия к слову). /Отв. ред. С.Г. Бархударов. – М.: Наука, 1983. – 568 с. (РСС). *Філософський словник* /За ред. В.А. Шинкарука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с. (ФС). *Философия: Энциклопедический словарь* /Под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004. – 1072 с. (ФЭС). *Шаумян С.К.* Преобразование информации в процессе познания и двухступенчатая теория структурной лингвистики /Проблемы структурной лингвистики. – М.: Издательство АН СССР, 1962. – С. 5-12. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* / Oxford University Press, 2005. (OALD)

ВАЛІГУРА О. Р.
(Київський нац. лінгвістичний ун-т)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ОЗНАК МОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

Протягом багатьох років лінгвістична наука напрацювала значну кількість теоретичного й експериментального матеріалу з проблеми вивчення ознак мовної інтерференції. Кількісний та якісний склад цього надбання давно перетнув межі того стану, у якому будь-яка наука потребує створення низки загальних та підпорядкованих ній конкретніших класифікацій, здатних слугувати у якості певної понятійної системи.

Проте, широко відоме розмаїття існуючих точок зору щодо тлумачення змісту самого лінгвістичного терміну "інтерференція" невиправдано, на наш погляд, стримує вирішення такої актуальної проблеми. Заради справедливості слід зазначити, що завдяки кропіткій праці багатьох відомих лінгвістів (див., напр., праці У. Вайнрайха, Ю. О. Жлуктенка, М. К. Ісаєва, А. Є. Карлінського, Г. А. Метлюк, С. В. Семчинського, Е. Хаугена, W. F. Mackey, S. Romaine, J. C. Wells) на даний час досить ретельно, а в окремих випадках і надлишково, опрацьовано понятійно-термінологічне поле мовних засобів, прийнятних для опису явища мовної інтерференції, які, на жаль, вичерпно ще не систематизовано.

Тому, метою започаткованої нами праці й була систематизація загальнолінгвістичних ознак мовної інтерференції як термінологічного підґрунтя для подальшого дослідження фонетичної інтерференції в англійському мовленні українських білінгвів.

Оскільки ми схильні розглядати мовну інтерференцію як складне комплексне соціальне-психологічне й адаптивне явище, перебіг якого розгортається під час оволодіння індивідом іноземної мови і здійснюється під впливом його свідомого чи неусвідомленого втручання у природну структуру первинної або вторинної мови, то під час побудови узагальненої класифікації ознак існуючих різновидів мовної інтерференції нами насамперед ураховувались усі чинники зовнішнього впливу на мову (позалінгвальний принцип класифікації), а з іншого – аспекти мови, на які цей вплив діє (лінгвальний принцип класифікації).

Побудована на зазначеному методологічному підґрунті класифікація загальнолінгвістичних ознак інтерференції зображена на рисунку 1. Система критеріїв створення класифікації витримана нами відповідно до логіки джерела [Клименюк 2006, с. 178-198], згідно з яким критерії класифікації ознак розташовано за векторним принципом, що відбиває чітку послідовність реалізації мисленнєво-мовленнєвих актів індивіда під час комунікації: сфера функціонування інтерференції → кількість охоплюваних мов → чинники інтерференції → засоби комунікації.

Саме тому, на *першому* рівні класифікації нами розглянуто ознаку рівня функціонування, відповідно до якої інтерференцію класифіковано за баченням У. Вайнрайха [Вайнрайх 1979, с. 76], на *мовну* та *мовленнєву,* тобто, на інтерференцію в мові (інтеграцію) та інтерференцію в мовленні (власне інтерференцію). У. Вайнрайх пояснює це тим, що в мовленні інтерференція виникає у висловленнях двомовного індивіда як наслідок його особистого знайомства з іншою мовою; у мові ж ми знаходимо ті явища інтерференції, які в результаті багаторазової появи в мовленні білінгвів стали звичними і закріпились у вживанні й подальше використання яких не залежить від двомовності [Вайнрайх 1979, с. 22]. Мовленнєвій інтерференції властива, на думку У. Вайнрайха, відносна варіативність і нефіксованість, тому він образно порівнює інтерференцію з піском, який відносить течія, тоді як у мові цей пісок осідає на дні озера і проявляється в явищах, які стають звичними і переходять у план мови [Вайнрайх 1979: 36]. Отже, згідно з його твердженням, інтерференцію у мовленні слід уважати помилками індивідуального говоріння; інтерференція в мові, або інтеграція, трактується ним як відхилення від норми вторинної мови, які, насправді, вже перестали ними бути.

Зауважимо, що зазначену У. Вайнрайхом дихотомію визнають Ч. Хокетт [Hockett 1958, с. 20-21], який для позначення інтерференції в мові використовує поняття масовий ефект запозичення, на противагу інтерференції в мовленні як індивідуальному ефекту запозичення, А. Дібольд [Diebold 1961: 101], який розмежовує інтеграцію як мовне явище та інтерференіцю як мовленнєве явище, а також І. М. Ісаєв [Исаев 1992, с. 26-27], О. М. Короткова [Короткова 1986, с. 11], У. Маккі [Mackey 1968, с. 569], С. Ромейн [Romaine 2004, с. 51-52] та ін.

Чимало дослідників (див., напр., [Карлинский 1981, с. 7; Хауген 1972, с. 69-70]) схиляються до думки, що інтерферентні явища виявляються насамперед на рівні мовлення, на рівні породження висловлювання, на рівні реалізації тих мовних ресурсів, якими володіє білінгв, що, безперечно, робить інтерференцію мовленнєвим явищем. Зокрема, А. Є. Карлінський [Карлинский 1981, с. 6-9], розглядаючи лінгвістичні аспекти результату мовної взаємодії, пропонує розрізнювати *мовленнєву мутацію* як мовленнєвий прояв синхронної взаємодії мов, куди відносяться інтерференція й інтеркаляція, та *мовну дифузію* – трансференцію та транскаляції як мовні зміни, пов'язані з проникненням іншомовних елементів у системи контактуючих мов (діахронічний аспект).

У свою чергу, Е. Хауген вважає, що зміни, які відбуваються під контактування мов, поділяються на три групи: перемикання, інтерференція та інтеграція. Він зауважує, що ми маємо справу зі справжньою, істинною інтерференцією, коли перехідна межа між двома мовами не дуже зрозуміла; це, наприклад, відбувається у випадках, коли мовець не володіє достатньою мірою фонологічною системою іноземної мови і через це використовує фонеми своєї рідної мови в окремих словах або цілих висловлюваннях іноземної мови. У цілому результат мовного контакту, за Е. Хаугеном, є майже безперервним континуумом, з одного боку якого знаходиться перемикання кодів, а з протилежного – їхня повна інтеграція, у той час як інтерференція як накладання двох мовних систем знаходиться посередині між ними [Хауген 1972, с. 69].

Відтак на рівні мови й мовлення інтерференція функціонує, відповідно, у формі мовних девіацій, які, у свою чергу, є складовими комунікативних девіацій, що у своїй сукупності діють як деформація мовного континууму у мовленнєвому потоці мовлення [Бацевич 2004, с. 214].

Щодо ознак *другого* ієрархічного рівня пропонованої класифікації, що відображають кількість охоплюваних індивідом мов, то поділ видів інтерференції на первинну (просту), що виникає при взаємодії рідної й однієї іноземної мови, та вторинну (складну), яка спостерігається при взаємодії декількох іноземних мов, коли раніше вивчена мова стає джерелом інтерференції при вивченні іншої іноземної мови, тобто в умовах трилінгвізму та мультилінгвізму, не викликає на теперішній час суперечок з боку жодного лінгвіста. Проте вважаємо доцільним послуговуватися термінами *проста* інтерференція та *складна* інтерференція, щоб уникнути небажаної асоціації з термінами первинна мова та вторинна мова. З погляду виконуваного нами дослідження фонетичної інтерференції в англійському мовленні українських білінгвів слід зазначити, що більшість відхилень зумовлена в них простою інтерференцією, однак, має місце і вплив російської мови, тобто складна інтерференція, яка проявляється, зокрема, в оглушенні українцями англійських дзвінких приголосних в кінцевій позиції слова.

Питання систематизації ознак інтерференції *третього* ієрархічного рівня аналізованої класифікації також не є однозначним. Це зумовлено тим, що мови розвиваються в певному оточуючому середовищі, виражаючи соціальні та психолінгвістичні потреби користувачів, і тому за чинниками зовнішнього впливу на мову мовні інтерференції зазвичай класифікуються з погляду психолінгвістики та соціолінгвістики.

Психолінгвістичні чинники мовних інтерференцій, що виникають унаслідок взаємодії свідомого та несвідомого в ментальній сфері індивіда, поділяються (як це видно з рис. 1) залежно від наявності в них наміру з боку носіїв чи певних угрупувань людей свідомо внести зміни в природний розвиток мови на *свідомі* та *підсвідомі*. При цьому варто зауважити, що чіткої межі між цими двома категоріями не існує, оскільки кожна зміна в мові може залежати і від об'єктивних, і від суб'єктивних

чинників, зокрема, ролі певних осіб. Тому інтерференції в деяких випадках носять перехідний характер, як, наприклад, мовна адаптація, за умов якої можливе не лише поповнення словникового складу мови, а й граматичні зміни.

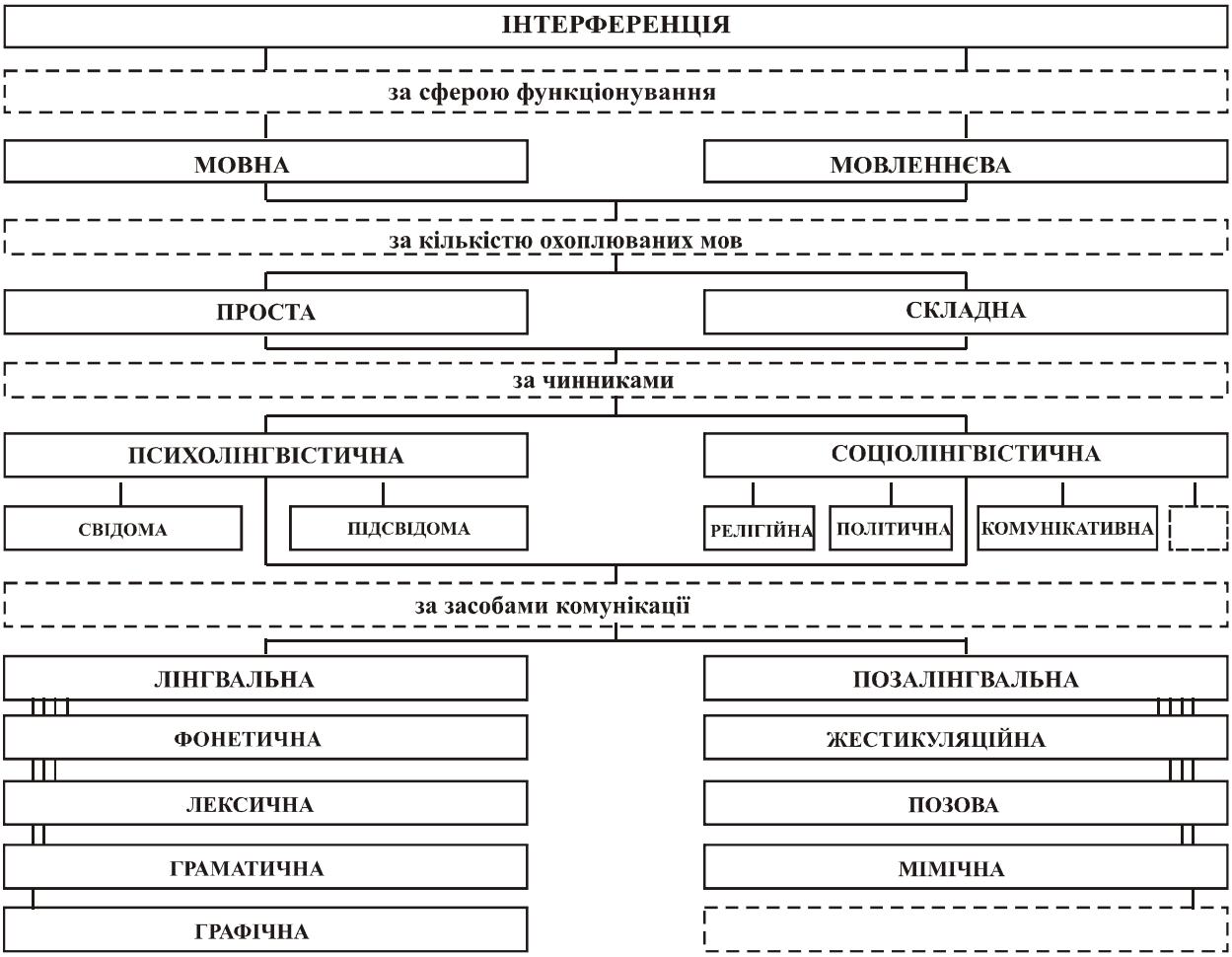

Рис. 1. Узагальнена класифікація загальнолінгвістичних ознак інтерференції

Зазначимо, що *свідомі* мовні інтерференції, які є результатом штучного втручання в розвиток мови, відбуваються в разі необхідності, оскільки мова завжди служить потребам її носіїв. Специфіка свідомих мовних інтерференцій полягає в тому, що всі вони ґрунтуються на підсвідомих мовних інтерференціях. Цей тип охоплює такі види мовних інтерференцій, як, наприклад, втручання в мову під впливом релігії, політичної орієнтації, мовних контактів з носіями більш розвинених мов, а також мовне будівництво (мовне планування), тобто низку заходів, спрямованих на свідоме втручання в структуру мови, насамперед, у її фонетику, лексику та граматику.

Підсвідомі мовні інтерференції, серед яких можна виокремити субстрат, суперстрат та адстрат, відбуваються спонтанно, під впливом мовних контактів. Підсвідомі мовні інтерференції поділяються на дві великі категорії:

1) підсвідомі інтерференції, що лежать в основі свідомих (мовна орієнтація під впливом релігійної або політичної орієнтації чи моди на мову, мовні контакти з носіями більш розвинених мов);

2) підсвідомі інтерференції, що не лежать в основі свідомих, а спричинені мовною невідповідністю на *фонетичному* (через невідповідність артикуляційних баз) та *граматичному* (через невідповідність граматичної будови) рівнях. Підсвідомі

лексичні інтерференції розглядаються як природний вплив словникового складу однієї мови на словниковий склад іншої.

Підсвідомі мовні інтерференції також можуть бути *акцептними*, коли у мову-реципієнт разом з новими запозиченнями вносяться зміни у фонетичній або граматичній системах, та *безакцептними*, коли таких нововведень у мові-реципієнті не спостерігається, а, навпаки, засвоєні слова повністю асимілюються, підпорядковуючись фонетичним та граматичним особливостям мови-реципієнта.

У свою чергу *соціолінгвістичні* чинники можна вбачати, мабуть, найпоширенішим джерелом ознак типів мовної інтерференції, співвіднесених, як правило, з певними різноманітними за кількісним складом та професійною, суспільною, конфесійною тощо приналежністю соціальними групами індивідів. Відтак *соціолінгвістичні* мовні інтерференції поділено нами на релігійні, політичні, комунікативні тощо.

Звернемо увагу лише на те, що *релігійні* інтерференції пов'язані з розповсюдженням світових релігій у період середньовіччя, оскільки писемність та лексика підпорядковувалась сакральним мовам. Сучасні мовні інтерференції є вже не релігійними, а *політичними* (через політичну орієнтацію) та *комунікативними* (через спілкування з носіями інших мов, торгівлю тощо). Щодо комунікативних мовних інтерференцій, то вони можуть бути, на думку Г. А. Метлюк [Метлюк 1986, с. 93], *комунікативно-релевантними* та *комунікативно-нерелевантними.* Підкреслимо, що інтерференція є комунікативно-релевантною тоді, коли відхилення в мовленні вторинною мовою суттєво перешкоджають розумінню або повністю його виключають. Інші відхилення від норми, які не впливають на взаєморозуміння, відносяться до комунікативно-нерелевантної інтерференції.

Оскільки соціолінгвістичні ознаки складають чи можуть складати практично невичерпну морфологію своїх різновидів, то на обґрунтованій нами класифікації можливість продовження цього морфологічного ряду (множини) позначено відповідним штриховим прямокутником.

На *четвертому* рівні ознаки класифікації за засобами комунікації, у межах яких виникає інтерференція, використано їхній традиційний укрупнений поділ на *лінгвальну* та *позалінгвальну* інтерференції, які, у свою чергу, поділено на традиційно визнані підсистеми або рівні конкретних засобів комунікації. Розглядаючи мовні інтерференції, класифіковані за лінгвальним принципом, зауважимо, що їх поділ поглиблено нами залежно від мовного рівня, на якому вони спостерігаються, на *фонетичні*, *граматичні*, *лексичні* та *графічні* інтерференції. Якщо фонетичні та граматичні мовні інтерференції спричинені мовною невідповідністю на рівнях мовної системи, то лексичні й графічні інтерференції пов'язані зі створенням та регулюванням писемності. Зокрема, свідомі лексичні інтерференції полягають у регулюванні лексичного фонду мови, поповненні лексичного фонду новими елементами.

Лінгвістична природа *фонетичної* інтерференції закладена в особливостях структур та взаємовпливі фонетичних систем контактуючих мов і залежить від специфіки когнітивних процесів, що відбуваються у мовній свідомості білінгва під час іншомовної комунікації. До того ж, фонетична інтерференція має місце в мовленні білінгвів унаслідок недостатньої сформованості в них іншомовної компетенції, що, у свою чергу, включає мовний, комунікативний і соціокультурний компоненти. Фонетична інтерференція поширюється і на сегментну, і на просодичну підсистеми фонетичної системи мови та проявляється у процесі породження і сприйняття усного дискурсу білінгвами .

Граматична інтерференція спостерігається на морфологічному (на рівні морфем та частин мови), синтаксичному (на рівні членів речення та власне речень) та

пунктуаційному рівнях. На граматичному рівні інвентар існуючих форм, крім запозичення та калькування, поширюється за рахунок каталітичного або гальмівного впливу (посилення/послаблення категорій, існуючих у мові) [Зимовець 1997, с. 13]. Морфонологічні зміни в контактуючих мовах тяжіють до спрощення граматичної підсистеми, у синтаксисі інтерференція виявляється у порушенні жорсткого порядку слів під впливом мови з вільним порядком слів, а також у використанні синтаксичних конструкцій, не властивих одній мові, але притаманних іншій.

Лексична інтерференція трактується Ю. О. Жлуктенком як усі зумовлені міжмовними зв'язками зміни у словниковому складі, функціях і статусі лексичних одиниць, що виникають під впливом контакту з іншою мовою [Жлуктенко 1974, с. 129]. Природа інтерференції на рівні лексичних засобів найчастіше відбивається у таких формах: запозичення, які можуть бути чистими та змішаними; калькування слів і фраз, що охоплює кальки-утворення (нові лексичні одиниці) та кальки-поширення (виникнення у лексеми додаткового значення); зміни у значенні слова (семантичні запозичення); зміни вживаності лексичних одиниць; функціональна субституція різномовних лексичних одиниць [Жлуктенко 1974, с. 131-160]. Зауважимо при цьому, що запозичення як явище лексичної інтерференції найчастіше пов'язано зі звуковими субституціями і граматичним переоформленням (інтеграцією) запозичених слів і є реальною основою для виникнення інтерференції на інших рівнях мови – фонологічному та граматичному. Відтак, уживаний нами поділ на *фонетичні*, *лексичні та граматичні* інтерференції залежно від мовного рівня, на якому вони спостерігаються, не заперечує ту обставину, що у реальній дійсності вони переплітаються і співіснують в одному й тому ж мовному елементі.

Лексичні та граматичні порушення можуть спричинити *семантичну* інтерференцію, яка розглядається як втручання елементів однієї мовної системи до іншої на рівні сем [Семчинський 1974, с. 170; Жлуктенко 1974, с. 152; Mackey 1968, с. 574]. Семантична інтерференція визначається С. В. Семчинським [Семчинський 1974, с. 170] як усі зміни у лексико-семантичній системі, зумовлені лінгвістичною взаємодією, у тому числі запозичення, кальки та семантичні запозичення, хоча Ю. О. Жлуктенко [Жлуктенко 1974, с. 131; 152] надає перевагу терміну "лексична інтерференція", а семантичною інтерференцією називає усунення смислової асиметрії, розширення попереднього значення слова. Основною причиною семантичної інтерференції є багатозначність, омонімія та синонімія граматичних форм контактуючих мов. Результатом ігнорування специфіки вживання та сполучуваності слів, функціонування у мовленні стилістичних засобів є *стилістична* інтерференція.

Зрозуміло, що різні мовні рівні в умовах мовних контактів мають специфіку проникності. Так, найбільш проникною для іншомовних впливів сферою мови є лексика, найменш проникними є рівні морфології та фонології [Селіванова 2008, с. 344-345]. Про значну проникність лексичної системи мов свідчить наявність у різних мовах досить великого шару запозичень, які в теорії мовних контактів оцінюються позитивно, оскільки, як правило, є вмотивованими і збагачують мову, що їх запозичує. З лексичними ж інтерферемами мовна система бореться, вони залишаються лише в мовленні індивідів-білінгвів з невисоким ступенем мовної компетенції. Говорячи про порівняно незначну проникність (велику стійкість) фонетичної системи мови, мають звичайно на увазі те, що вона мало здатна змінюватися як система загальнонародної мови, хоча це твердження є, на наш погляд, дещо спірним. У мовній практиці окремих індивідів і навіть груп індивідів фонетична будова однієї мови часто зазнає інтерференційного впливу іншої мови.

Сучасні лінгвістичні студії приділяють фонетичній інтерференції, що відбувається на рівні поверхневих реалізацій мовних одиниць, значно менше уваги,

ніж дослідженням глибинних лексико-семантичних і граматичних процесів. Проте з результатів синхронних досліджень мовленнєвих реалізацій, які у зіставній фонетиці започаткував У. Вайнрайх, стає зрозумілим, що система нормативних елементів фонологічного рівня мови складається історично. Відтак, унаслідок процесу фонологічної інтеграції створюється база для появи новоутворень на морфологічному або лексичному рівнях, що, у свою чергу, спричиняє формування нових функціональних варіантів у контактуючих мовах, а фонетична інтерференція стає передумовою для виникнення вимовного акценту [Wells 2000, с. 111]. Специфічну потребу у вивченні фонетичної інтерференції зумовлено, на наш погляд, не тільки вимогами соціальної дійсності, а й когнітивними та соціокультурними чинниками, що визначають особливості взаємовпливу фонетичних систем контактуючих мов.

Отже, проведена таким чином систематизація ознак різновидів мовної та мовленнєвої інтерференції здатна виконувати роль термінологічного підґрунтя для подальшого з'ясування причин, що зумовлюють її актуалізацію, і для безпосереднього розгляду та класифікації ознак фонетичної інтерференції як предмета її дослідження в англійському мовленні українських білінгвів.

Література

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с. *Вайнрайх У.* Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх : пер. с англ. языка и комментарий Ю.А.Жлуктенко. Вступ. ст. В.Н.Ярцевой. – К.: Вища школа, 1979. – 263 с. *Жлуктенко Ю. А.* Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко – К.: Вища школа. Изд-во при Киевск. гос. ун-те, 1974. – 176 с. *Зимовець Г. В.* Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 „Загальне мовознавство" / Г. В. Зимовець. – К., 1997. – 19 с. *Исаев М. К.* Лингво-контрастивное исследование речевой деятельности в условиях искусственного двуязычия (экспериментально-фонетическое исследование на материале английского и казахского языков): автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.19 „Теория языкознания" / М. К. Исаев. – М., 1992. – 50 с. *Карлинский А.Е.* Основы теории взаимодействия языков и проблема интерференции: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.19 „Теория языкознания" / А. Е. Карлинский – К., 1981. – 48 с. *Клименюк О. В.* Технологія наукового дослідження: Авторський підручник / О. В. Клименюк– К.- Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Полдіграф", 2006. – 308 с. *Короткова О.Н.* Фонологический механизм языковой интерференции: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 „Теория языкознания" / О. Н. Короткова. – М., 1986. – 19 с. *Метлюк А. А.* Взаимодействие просодических систем в речи билингва / А. А. Метлюк. – Мн.: Вышейшая школа, 1986. – 112 с. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О. О. Селіванова . – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с. *Семчинський С. В.* Семантична інтерференція мов / С. В. Семчинський . – К.: Вища школа, 1974. – 256 с. *Хауген Э.* Языковой контакт / Э. Хауген // Новое в зарубежной лингвистике: Языковые контакты. Вып. VI. – М.: Прогресс, 1972. — С. 61–81. *Diebold A. R.* Incipient Bilingualism / A. R. Diebold // Language. – Baltimore, 1961. – Vol. 37, № 1. – P. 97–112. *Hockett Ch.* A Course in Modern Linguistics / Ch. Hockett. – N.Y.: Macmillan, 1958. – 621 p. *Mackey W. F.* The Description of Bilingualism / Mackey W. F. // Readings in the Sociology of Language. – The Hague: Mouton, 1968. – P. 554-584. *Romaine S.* Bilingualism / S. Romaine. – Oxford: Blackwell Publishing, 2004. – 384 p. *Wells J.C.* Overcoming Phonetic Interference / J.C. Wells // Speech, Hearing and Language: Work in Progress. – 2000. – Vol. 11. – P. 111-128.